

Kniha byla vydána s podporou Ediční rady
Akademie věd České republiky

Recenzovali: *******(Ondřej Jakubec)*******,
******(Michael Rykl)*******

Vydalo: Artefactum, nakladatelství Ústavu dějin umění AV ČR,
v. v. i., Husova 4, 110 01 Praha 1

© Martin Horáček (2017), Ludmila Hůrková (2018), Vít Jesenský
(2017), Alexander Matoušek (2017), Miloš Solař (2019),
Markéta Šantrůčková (2017), Jan Uhlík (2018)

© Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., 2019

ISBN: 978-80-*****-**-*

Teoretické základy památkové péče na prahu 21.století

Ludmila Hůrková — Martin Horáček
Markéta Šantrůčková — Vít Jesenský — Alexander Matoušek
Miloš Solař — Jan Uhlík

Editoři — Ludmila Hůrková, Dalibor Prix
Praha 2019

Obsah

7	Úvodem Pracovní setkání k teoretickým aspektům památkové péče Ludmila Hůrková
12	1. Rezervace jako laboratoře života aneb: Co spojuje přírodní a architektonické dědictví? Martin Horáček
36	2. Památková hodnota venkovské architektury a její místo v edici Umělecké památky Ludmila Hůrková
46	3. Kontexty památkové péče jako kategorie utváření její teorie Vít Jesenský
64	4. Kolik historie potřebujeme pro život? (Péče o dějiny a památkové dědictví) Alexander Matoušek
76	5. Potřeba aktualizace doktríny české památkové péče – podnět k diskusi Miloš Solař
96	6. Identifikace hodnot historické kulturní krajiny a jejich ochrana pomocí krajinných památkových zón Markéta Šantrůčková
116	7. Hodnota celistvosti v kontextu hodnot památek, její formy a význam Jan Uhlík
151	Seznam literatury
163	Seznam použitých zkratk
165	Rejstřík jmenný, místní
169	Resumé podklady

Identifikace hodnot historické kulturní krajiny a jejich ochrana pomocí krajinných památkových zón

Markéta Šantrůčková

Krajina představuje polyfunkční systém a prostor.¹ Kulturní krajina je výslednicí přírodních podmínek (přírodní krajiny) a působení lidské společnosti.² V kulturní krajině se dobře, byť s určitým časovým zpožděním odráží společenský a hospodářský vývoj dané společnosti na daném území. Ne každou kulturní krajinu můžeme označit jako historickou. Historická kulturní krajina v sobě nese dosud významně patrné a dochované stopy historického vývoje a s nimi spojené hodnotné jevy. Na historickou kulturní krajinu tak zároveň můžeme nahlížet jako na památku, která je excelentním dokladem duchovního i hmotného vývoje společnosti.³ Možností třídění a rozdělování historických kulturních krajin je mnoho, v praxi české památkové péče je nejvíce využívána klasifikace, kterou navrhlo a od devadesátých let 20. století využívá UNESCO při charakterizování památek zařazených na seznam světového kulturního a přírodního dědictví. Podle této klasifikace rozlišujeme tři typy historických kulturních krajin:⁴

1. Krajiny navržené a záměrně vytvořené člověkem. Zahrnují historické zahrady a parky vytvořené podle estetických principů, které jsou často (ale ne vždy) spojeny s náboženskou nebo jinou dominantní budovou či jejich soubory. (obr. 1)

2. Organicky vyvinuté krajiny. Jsou výsledkem společenských, ekonomických, správních a/nebo náboženských sil, které určily spolu s přírodním prostředím jejich současný vzhled. Tyto krajiny, jejich podoba a složky v sobě odrážejí historický vývoj. Můžeme je rozdělit na dvě podkategorie.

2a. Reliktní (fosilní) krajiny, v nichž byl vývoj určujících společenských sil ukončen v minulosti, ať již náhle, nebo postupně. Přesto jsou v krajině stále patrné významné doklady působení těchto určujících sil.

2b. Kontinuální krajiny, ve kterých vývoj pokračuje a zároveň je spojen s tradičními způsoby života a hospodářství, jež jsou stále živé a rozvíjejí

1 KUČERA, Petr a kol., *Úmluva o krajině*. Brno 2014, s. 30–32.

2 LIPSKÝ, Zdeněk, *Sledování změn v kulturní krajině. Lesnická práce*. Kostelec nad Černými lesy 2000, s. 6–8.

3 LOWENTHAL, David, *Living with and looking at landscape*. Landscape Research 32/5, 2007, s. 635–656; KUČERA, Zdeněk – KUČEROVÁ-KULDOVÁ, Silvie – CHROMÝ, Pavel, *Landscape heritage between areal preservation and areal development – The case of Czechia*. Geographia Polonica 81/2, 2008, s. 5–23.

4 UNESCO, *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. WHC/2/ Revised. 1994, s. 14; RÖSSLER, Mechtild, *World Heritage cultural landscapes: A UNESCO flagship programme 1992–2006*. Landscape Research 31/4, 2006, s. 333–353.

se. V krajině jsou patrné významné doklady vývoje tradičního způsobu života a hospodaření.

3. Asociativní kulturní krajiny. Jedná se o krajiny svědčící o silných náboženských, uměleckých nebo kulturních asociacích, které jsou častěji spojeny s přírodními jevy než s doklady hmotné kultury, jež mohou být nevýznamné nebo i chybět.

STÁVAJÍCÍ OCHRANA HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY V ČESKÉ REPUBLICE

V současnosti může být historická kulturní krajina v České republice chráněna podle zákona o státní památkové péči (č. 20/1987 Sb.), zejména prostřednictvím památkových zón.⁵ V připravovaném a dlouho diskutovaném návrhu nového památkového zákona z let 2015–2017 by k ochraně historické kulturní krajiny mohly přispět nově navrhované památky místního významu, které by mohly chránit důležité jevy a komponenty historické kulturní krajiny, jež samy o sobě nemohou aspirovat na prohlášení kulturní památkou.⁶ Jedná se však opět o ochranu vybraných komponent kulturní krajiny, byť v hustší síti, než to umožňují kulturní památky, nikoliv o plošnou ochranu, která by chránila i strukturu krajiny a vztahy mezi těmito komponenty. To by nadále umožňovaly pouze krajinné památkové zóny v podobném režimu, jako je tomu v současnosti. V návrhu nového památkového zákona z roku 2019 tato kategorie, tedy památky místního významu, již chyběly.

Silné a slabé stránky ochrany historické kulturní krajiny prostřednictvím krajinných památkových zón byly analyzovány v roce 2013, jakožto východiska pro výzkumný projekt zaměřený na problematiku krajinných památkových zón.⁷ Je třeba vyzdvihnout, že plošná ochrana

⁵ „Území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může ministerstvo kultury po projednání krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.“ Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, § 6. V praxi se pro památkové zóny, které jsou vyhlášeny ve volné, neurbanizované krajině, vžil označení krajinné památkové zóny.

⁶ Nejnověji viz Usnesení výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu z 34. schůze ze dne 26. ledna 2017 k vládnímu návrhu zákona o ochraně památkového fondu a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (zákon o ochraně památkového fondu) (sněmovní tisk 666).

⁷ KUČOVÁ, Věra – STROBLOVÁ, Lenka – WEBER, Martin, *Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu v České republice prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (SWOT analýza)*. Zprávy památkové péče LXXIII, 2013, s. 340–346.

Obr. 1 — Komponovaná krajina Lednicko-valtického areálu byla záměrně vytvořena člověkem (foto: Martin Gojda).

Obr. 2 — Krajina Krušných hor v okolí Měděnce s pozůstatky novověkého dolování barevných kovů je ukázkou reliktní organicky vyvinuté krajiny (foto O. Votruba)

Obr. 3 — Kontinuální organicky vyvinutá krajina navázaná na Zlatou stoku, která představuje páteřní umělé vodní dílo na Třeboňsku, na něž je napojeno 57 rybníků, vybudované Štěpánkem Netolickým a Jakubem Krčínem v 16. století a doposud využívané (foto: T. Kučera).

Obr. 4 — Slavkovské bojiště představuje asociativní krajinu spojenou s významnou historickou událostí bitvy tří císařů v roce 1805 (foto: Martin Gojda).

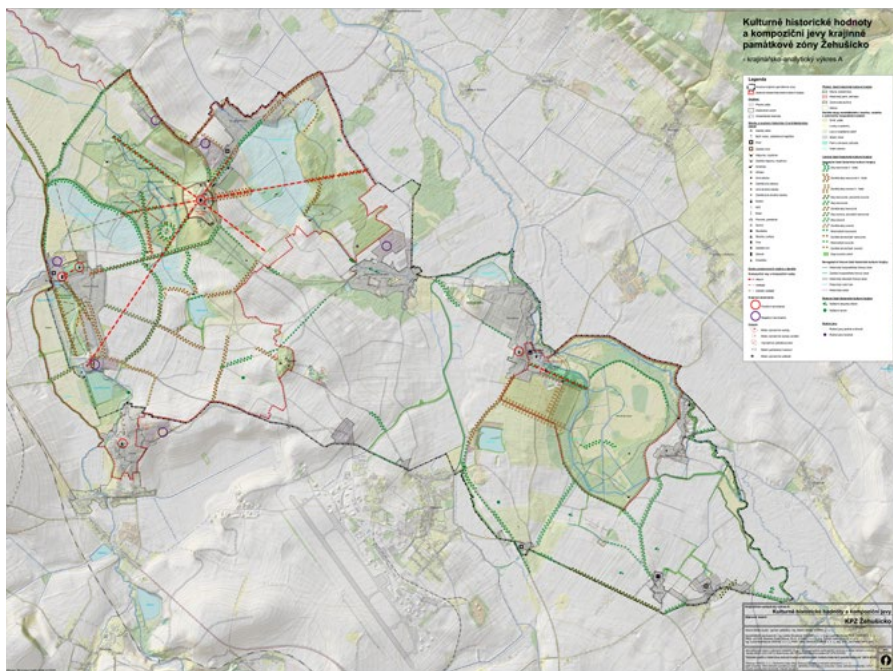
kulturní krajiny je v České republice nejen možná, ale i využívaná. Rovněž nástroje péče o krajinné památkové zóny jsou vyvinuty, jak bude představeno dále, jejich působnost však končí na hranicích krajinných památkových zón. Po určitém období stagnace se daří vyhlášovat nové krajinné památkové zóny, které chrání i jiné typy kulturní krajiny, než je převažující krajina komponovaná. Naopak přetrvává poměrně malé povědomí veřejnosti, samosprávy i části státní správy o historické kulturní krajině, nutnosti a možnostech její ochrany. V přístupu k ochraně kulturních památek a historické krajiny se mnohdy projevuje tzv. NIMBY efekt (*not in my backyard* = ne na mém dvorku), kdy je sice deklarována podpora ochrany kulturního dědictví, ale jen do chvíle, než jsou omezena vlastnická práva či jen zájmy dotčené osoby či obce.⁸ Rovněž legislativní nástroje se od hodnocení v roce 2013 nezměnily a stále tedy chybí jak sankce za poškozování krajinných hodnot, tak motivační nástroje pro péči o tyto hodnoty.

Možná trochu paradoxně je velmi silným nástrojem ochrany historické kulturní krajiny rovněž zákon o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.),⁹ který, což je nutné vnímat jako velký klad, se věnuje nejen ochraně přírodních, ale i kulturních jevů v krajině, a to pomocí obecné i zvláštní ochrany přírody a krajiny. Obecná ochrana krajiny se vztahuje na celé území České republiky s výjimkou urbanizovaných území a historické kulturní jevy v krajině mohou být chráněny pomocí ochrany krajinného rázu, případně pomocí přírodních parků, které jsou vyhlášovány k ochraně míst s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami.¹⁰ Velmi účinnou ochranu kulturní krajiny,

8 PALANG, Hannes – KAUR, Egle – ALUMÄE, Helen – JÜRIMÄE, Kadi, *Conflicts between landscape values as a driving force for landscape management*. Norsk geografisk Tidsskrift 53, 1999, s. 153–159. To se projevuje zejména v oblasti střední a východní Evropy, kde byly narušeny vlastnické vztahy k nemovitostem a zvláště k půdě a krajině; RAYMOND, Christopher M. – BIELING, Claudia – FAGERHOLM, Nora – MARTIN-LOPEZ, Berta – PLIENINGER, Tobias, *The farmer as a landscape steward: Comparing local understanding of landscape stewardship, landscape values, and land management actions*. Ambio 45/2, 2016, s. 173–184.

9 KUČERA, Zdeněk – KUČEROVÁ-KULDOVÁ, Silvie – CHROMÝ, Pavel, *Landscape heritage...*, 2008, s. 5–23.

10 „Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině. K umístování a povolování staveb, jakož i jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem. K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území. Krajinný ráz se neposuzuje v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je územním plánem nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany krajinného rázu dohodnuté s orgánem ochrany přírody.“ Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, § 12.

Obr. 5 — Příklad identifikace kulturně historických hodnot a jejich mapového zákresu v krajině památkové zóně Žehušicko (autor: Martin Weber a kol.).

včetně historických jevů, poskytuje zvláštní ochrana přírody a krajiny pomocí chráněných krajinných oblastí, které mají vlastní správu nad vymezeným územím.¹¹

PŘETRVÁVAJÍCÍ VÝZVY V OCHRANĚ HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY

1. Identifikace hodnot historické kulturní krajiny

Identifikace hodnot, které by měly být chráněny, je prvním a nezbytným krokem k účinné ochraně historické kulturní krajiny.¹² Nejlépe je identifikace hodnot propracována pro stávající krajině památkové zóny, tady pro

11 „Rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení, lze vyhlásit za chráněné krajině oblasti.“ Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, § 25.

12 LOWENTHAL, David, *Natural and Cultural Heritage*. International Journal of Heritage Studies 11/1, 2005, s. 81–92.

komponované krajiny a pro asociativní krajiny válečných událostí, a také pro historické zahrady a parky.¹³ Identifikované jevy jsou zakreslovány do map, další dílčí informace do připravených tabulek. Zásadní je identifikace a zakres kulturně-historických hodnot a kompozičních vztahů, významných z hlediska uchování kulturního dědictví krajiny. Mimo existující hodnoty a jevy jsou ve výkresu obsaženy i jevy dochované částečně (torzální) a zaniklé. Součástí je i postižení rušivých jevů, které snižují hodnotu a narušují historické kompoziční vazby krajiny. Vedle obecně známých kategorií (např. historicky a architektonicky cenné stavby a jejich soubory) obsahuje identifikace nově definované kategorie. V rámci specifických kategorií byly vymapovány následující soubory jevů: jádrová oblast historické kulturní krajiny, osídlení, plošné části historické kulturní krajiny – svěbytné krajinářské celky, plošné části historické kulturní krajiny – zaniklé plochy zemědělského, lesního, vodního a rybníčního hospodaření, liniové části historické kulturní krajiny, bodové části historické kulturní krajiny, znaky prostorových vztahů a identity a rušivé jevy.¹⁴ [tab. 1]

Výsledkem identifikace hodnot určité studované historické kulturní krajiny je nejen zevrubné poznání modelové lokality promítnuté do mapy [obr. 5] i textového zápisu,¹⁵ ale především stanovení limitů využívání území, které by měly zajistit zachování, případně i zlepšení stavu identifikovaných hodnotných jevů.¹⁶ Nejvýznamnějším krajinám se může dostat i legislativní ochrany, např. formou krajinných památkových zón.

13 ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta – WEBER, Martin, *Identification of Values of the Designed Landscapes: Two Case Studies from the Czech Republic*, in: Biocultural Diversity in Europe (eds. Mauro Agnoletti – Francesca Emanueli). Springer, Switzerland 2016, s. 487–510; KULIŠŤÁKOVÁ, Lenka a kol., *Metodika identifikace komponovaných krajin*. Brno 2014; KUPKA, Jiří, *Hodnoty a ochrana kulturní krajiny*, in: *Architektura a udržitelný rozvoj* (ed. Lenka Popelová). AUR 14. Praha 2015, s. 189–194.

14 Viz WEBER, Martin a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Žehušicko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. VÚKOZ, v.v.i., Průhonice 2013; VOREL, Ivan a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Čimelicko-Rakovicko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. ČVUT, Praha 2013; SALAŠOVÁ, Alena a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Lednicko-valtický areál – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. MENDEL, Lednice 2013; VOREL, Ivan a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Řimovsko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. ČVUT, Praha 2014; SALAŠOVÁ, Alena a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Území bojiště bitvy u Slavkova – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. MENDEL, Lednice 2014; WEBER, Martin a kol., *Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajině památkové zóny Zahrádecko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. VÚKOZ, v.v.i., Průhonice 2014.

15 KUČOVÁ, Věra – DOSTÁLEK, Jiří – EHRlich, Marek – KUČA, Karel – PACÁKOVÁ, Božena, *Metodika standardizovaného záznamu krajině památkové zóny*. Praha 2014.

16 MARCUCCI, Daniel J., *Landscape history as a planning tool*. Landscape and Urban Planning 49, 2000, s. 67–81.

2. Monitoring a hodnocení vlivů na kulturní a historické hodnoty krajiny

Dalším nezbytným krokem pro zachování hodnot historické kulturní krajiny, a to jak v krajinách chráněných, tak ve volné krajině, je monitoring hodnot krajiny. V případě plánovaných změn pak vyhodnocení jejich dopadu na identifikované hodnoty.¹⁷ Termínem monitoring krajiny se označuje proces pravidelného (kontinuálního nebo cyklického) sledování kvalitativního stavu krajiny v čase. S ohledem na to, že změny v uspořádání krajiny (strukturální změny) se projevují v delším časovém horizontu, je v případě monitoringu stavu krajiny preferováno cyklické sledování změn. Délka časového intervalu (cyklu) odpovídá reálné dynamice změn sekundární krajinné struktury, tj. způsobu využití krajiny člověkem. V podmínkách České republiky odpovídá cyklu 5–10 let.

Cílem monitoringu stavu krajiny je identifikovat, zda předmět ochrany krajiny existuje, popsat stav vybraných jevů identifikujících kvalitu krajiny, vyhodnotit dopad a účinky manažerských rozhodnutí v krajině. Vychází se z předpokladu, že změna stavu (např. chátrání památky) může být způsobena nesprávně nastaveným nebo podlimitním managementem. Monitorovací systém památek typu kulturní krajiny musí být otevřený a dynamický, aby bylo možné jej doplňovat a aktualizovat, struktura, frekvence sledování a typ indikátorů musí reagovat na měnící se přírodní a socio-ekonomické podmínky a stav poznání.

Monitoring může být prováděn v zásadě dvěma způsoby nebo jejich kombinací. Buď formou peer-review (hodnocení komisí expertů podle předem stanovených pravidel), nebo pomocí deskriptorů (měřitelné indikátory). Výhodou posuzování stavu území formou peer-review je „uchopitelnost“ a srozumitelnost hodnocení, které má více méně verbální charakter. Kladem je rovněž větší operativnost hodnocení, jeho technická nenáročnost a jistá tradice v podmínkách České republiky. Nevýhodou je velké subjektivní zatížení soudů, slabší argumentace pomocí měřitelných ukazatelů a statistik a náročnost na dostatečné personální kapacity a čas. Výhodou monitoringu území pomocí deskriptorů je vyšší objektivita posouzení (kvalita závisí na kvalitě metodického zpracování, dostupnosti a přesnosti dat a přesnosti technického zpracování). V případě dostupnosti dat je potřebný menší počet

hodnotících expertů než v případě hodnocení peer-review. Nevýhodou je určitá nesrozumitelnost matematických postupů pro nezasvěcené a nebezpečí zkreslení až možné manipulace při interpretaci dat a vyšší nároky na specifické dovednosti hodnotitelů. Posuzování kvality území a jejich změn se v současnosti opírá spíše o hodnocení pomocí měřitelných deskriptorů (indikátorů). V případě posuzování změn kvality krajiny je relevantní kombinace obou výše uvedených postupů.

Klíčovými pro nastavení monitoringu jsou indikátory, které vyplývají z identifikace hodnot. Identifikují zkoumaný jev, určují jeho rozsah a kvalitu a umožňují exaktní vyhodnocení. Důležitá jsou rovněž kritéria expertního posuzování a jejich škály. Časový cyklus, ve kterém se hodnocení opakuje, musí být dostatečně dlouhý, aby bylo možné zaznamenat změnu stavu, ale současně dostatečně krátký, aby jím bylo možné zachytit nastupující kvalitativní změnu stavu krajiny. Nastavení monitorovacího intervalu je potřebné přizpůsobit termínům aktualizace územně plánovacích dokumentací a plánů ochrany krajinných památkových zón, případně dalšími oborovými plánovacími procesy (hospodářská úprava lesa, pozemkové úpravy apod.).

ZÁVĚR

Krajina, zejména pak historická kulturní krajina, je specifickou a komplexní součástí kulturního dědictví, již začala být v české památkové péči věnována pozornost zejména v posledních dvou desetiletích spolu s možností chránit vybrané úseky krajiny podle památkového zákona jako krajinné památkové zóny. S určitým zpožděním za jednotlivými budovami a urbanistickými celky tak začaly být památkové principy a přístupy uplatňovány také při ochraně kulturní krajiny.¹⁸ Tento vývoj koresponduje se světovým trendem a s důrazem, který od devadesátých let 20. století klade na kulturní krajinu UNESCO.¹⁹ Podobně jako u ostatních objektů, i v památkovém ocenění kulturní krajiny hraje zásadní roli hodnota stáří, integrity, autenticita a ocenění kulturních a estetických přínosů.²⁰ Krajina je rovněž chápána jako důležitý

17 Podkapitola je zpracována na základě dvou klíčových metodik, které se zabývají monitoringem stavu a hodnocením vlivů na krajinné památkové zóny; SALAŠOVÁ, Alena – SEDLÁČEK, Jozef – TRPÁKOVÁ, Lenka – MARTINKOVÁ KUCHYŇKOVÁ, Hana, Metodika monitoringu stavu krajinné památkové zóny. Brno 2015, s. 22–51; SEDLÁČEK, Jozef – SALAŠOVÁ, Alena – TRPÁKOVÁ, Lenka, Metodika hodnocení vlivů na krajinné památkové zóny. Brno 2015, s. 14–44. Dále k tématu např. GULLINO, Paola – LARCHER, Federica, Integrity in UNESCO World Heritage Sites. A comparative study for rural landscape. Journal of Cultural Heritage 14, 2013, s. 389–395.

18 ROSICKÁ, Zdena – SÝKOROVÁ, Jitka, Planning cultural heritage protection is easier than managing an actual disaster. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis 59/4, 2011, s. 281–286.

19 RÖSSLER, Mechthild, World Heritage..., 2006, s. 333–353; SIRISRISAK, Tiamsoon – AKAGAWA, Natsuko, Cultural landscape in the World Heritage List: Understanding on the gap and categorisation. City & Time 2/3, 2007s. 11–20.

20 LOWENTHAL, David, Natural and Cultural Heritage..., 2005, s. 81–92; ROSICKÁ, Zdena – SÝKOROVÁ, Jitka, Planning cultural heritage protection..., 2011, s. 281–286; GULLINO, Paola – LARCHER, Federica, Integrity in UNESCO..., 2013, s. 389–395.

hmotný doklad vývoje společnosti v minulosti.²¹ Komplexnost historické kulturní krajiny dobře ilustruje skutečnost, že zároveň představuje i nehmotný doklad společenského vývoje. Genius loci historické kulturní krajiny odráží společenský vývoj, včetně vysoké a/nebo lidové kultury.²²

Kulturní krajina je součástí národních příběhů, současně ale hodnoty krajiny jsou tím více oceňovány, čím méně lidé v krajině žijí.²³ V současné urbanizované společnosti většina lidí nemá přímou zkušenost s obděláváním krajiny, a tedy i s každodenním životem v ní. To vede na jednu stranu k oceňování kulturní krajiny a jejích hodnot a ke snahám o ochranu historické kulturní krajiny. Na druhou stranu je poznání krajiny, zejména u laické veřejnosti, mnohdy povrchní a nedostatečné, z čehož pramení buď nezájem, anebo snaha o neměnnost krajiny a zastavení jejího vývoje.²⁴

Památková péče se potýká s řadou praktických otázek, jak historickou kulturní krajinu spravovat, aby byly uchovány její hodnoty. Zásadní je však celkový přístup a uvědomění si limitů v přístupu k historické kulturní krajině. Karoline Daugstad a Eir Grytli navrhuji ve své studii tři strategie, jak spravovat historickou kulturní krajinu:²⁵

– Důraz na ochranu: je charakterizován snahou o zastavení vývoje a zakonzervování žádoucího stavu. Paradoxem tohoto přístupu je, že krajina jako živý organismus podléhá neustálým změnám a nezasahování obvykle vede k přirozené degradaci předmětu ochrany.

– Důraz na vzdělávání: klade důraz na prezentaci historické kulturní krajiny jako dokladu vývoje společnosti. Důležitou roli hraje prezentace hodnot krajiny veřejnosti a tím i vzdělávání a zapojení veřejnosti.

– Důraz na šetrné využívání: tento přístup se snaží, aby historická kulturní krajina byla stále živá. Trvale využitelné využívání krajiny je chápáno jako záruka udržení a rozvoje jejích hodnot.

Žádná z výše popsaných strategií obvykle neexistuje v čisté podobě, ale v realitě historické kulturní krajiny dochází k jejich prolínání. Vymezení základní strategie je však důležité pro stanovení cíle, kterého chceme při ochraně kulturní krajiny dosáhnout, a managementových opatření, která ke splnění vytyčeného cíle mají vést.²⁶

21 HILL, Lisa, *Archaeologies and geographies of the post-industrial past: landscape, memory and the spectral*. Cultural Geographies 20, 2013, s. 379–396.

22 GULLINO, Paola – LARCHER, Federica, *Integrity in UNESCO...*, 2013, s. 389–395.

23 LOWENTHAL, David, *Living...*, 2007, s. 635–656.

24 LOWENTHAL, David, *Living...*, 2007, s. 635–656.

25 DAUGSTAD, Karoline – GRYTIL, Eir, *How to study and manage a multihistoric landscape*. Norsk geografisk Tidsskrift 53, 1999, s. 85–92. Sami autoři zdůrazňují, že vymezené přístupy jsou do značné míry hraniční a ve skutečnosti mezi nimi existuje řada přechodů a variant.

26 Příspěvek vznikl v rámci projektu NAKI II DG16P02M034 *Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky*, podpořeného Ministerstvem kultury České republiky.

TAB. 1: HODNOTNÉ JEVY HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY

Soubor jevů	Jev	Definice sledovaného jevu
Jádrová oblast historické kulturní krajiny	Jádrová oblast historické kulturní krajiny	Část krajinné památkové zóny s výjimečnými hodnotami specifickými pro danou oblast, se stopami určitého historického období nebo události významné pro daný region či část území s dochovaným vývojem tradičního hospodaření. Jedná se o nejcennější zachovalou nebo částečně zachovalou část komponované, asociativní nebo organicky vyvinuté kulturní krajiny.
Osídlení	Plocha sídla	Plocha sídla zahrnuje plochy zástavby, navazující zahrady a sady včetně ploch občanského vybavení a včetně ploch výrobních a skladových objektů a areálů a veřejná prostranství sídla v podobě zpevněných ploch a ploch zeleně obklopených zástavbou nebo ležících na okraji ploch zástavby. Jedná se o skutečně využívanou plochu obyvateli a uživateli sídla.
	Hranice zastavěného území	Území vymezené územím plánem nebo postupem podle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Nemá-li obec takto vymezené zastavěné území, je zastavěným územím zastavěná část obce vyznačená v mapách evidence nemovitostí (intravilán).
	Urbanistické hodnoty	Část plochy sídla, ve které je zřetelně dochována dlouhodobě rozvíjená nebo v určitém období cílevědomě vytvořená urbanistická struktura zástavby a veřejných prostranství a kde jsou soustředěny urbanisticky významné stavby. Za urbanistické hodnoty může být považována dochovaná struktura zástavby stejně jako dochované kulturně typické, urbanisticky ojedinělé nebo umělecky cenné novodobé způsoby zástavby. Za urbanisticky významné stavby považujeme takové stavby, které zásadním způsobem vymezují prostor, tvoří prostorové dominanty nebo akcenty zástavby, pohledové cíle a významné siluety.
	Hradiště	Hradiště je místo, které bylo v minulosti ohrazeno (opevněno). Místo plnilo různé funkce, zejména sloužilo jako sídlo, místo řemeslné výroby, směny a kultu. Při nebezpečí poskytovalo ochranu okolnímu obyvatelstvu a jeho majetku. Pojem se používá pro opevněné polohy od neolitu po počátek vrcholného středověku. Podle polohy místa v krajině rozděluje moderní věda dále hradiště na výšinná, ostrožná či blatná.

Znaky prostorových vztahů a identity	Kompoziční osy a vazby hlavní	Kompoziční osy a vazby vytvářejí prostorový základ kompozice. Kompoziční osy jsou v krajinném prostoru fixovány nejčastěji cestami, alejemi, lesními průseky apod. Kompoziční osy mohou spojit významné stavební objekty komponované krajiny. Ke kompozičním vazbám jsou řazeny nehmotné spojnice mezi dílčími částmi kompozice. Mohou být tvořeny vizuálními nebo symbolickými vazbami. Vizuální (pohledové) vazby definují prostorové vztahy na percepční úrovni (pohled, průhled, nadhled, podhled) a jsou často fixovány kompozičními osami (např. průhled alejí na zámek v ose cesty). Symbolické vazby jsou spojeny s obsahovou náplní kompozice a představují kompoziční vztahy na znakové úrovni a vyjadřují skryté souvislosti. Hlavní kompoziční osy a vazby jsou z hlediska kompozice zásadní. Ztráta kompozičních os této úrovně, povede k zásadním změnám ve vlastnostech krajinné kompozice.
	Kompoziční osy a vazby vedlejší	Vedlejší kompoziční osy a vazby vytvářejí kompoziční základ na nižší hierarchické úrovni. Ztráta kompozičních os této úrovně, povede k změnám ve vlastnostech krajinné kompozice.
	Krajinná dominanta	Útvar nebo objekt ovládající některou svou vlastností charakter krajiny či širší panoráma. Z hlediska původu lze rozlišit krajinné dominanty přírodní nebo stavební i jejich kombinace. Z přírodních útvarů se jako krajinná dominanta uplatňuje zejména kopec nebo skála, hora či výrazný soliterní strom nebo soliterní skupina stromů. Velmi často tvoří krajinnou dominantu přírodní útvar v symbióze s objektem vytvořeným člověkem, např. kopec se zříceninou hradu, kříž na skále. Z objektů vytvořených člověkem bývá krajinnou dominantou zejména hrad, kostel, kaple, zámek, kříž, výrazná socha, z mladších stavebních objektů viadukt železniční či silniční a další mosty, výrobní areál, komín, vysílač, vodojem, rozhledna, větrná elektrárna. V případě konfliktu s kulturní nebo přírodní hodnotou krajiny může být kulturní krajinná dominanta i nežádoucím objektem.

Znaky prostorových vztahů a identity	Místo významné veduty	Místo zpravidla ve volné krajině, z něhož lze optimálně vnímat přírodní nebo kulturně-historické hodnoty krajiny nebo sídla. Často jde o místo, ze kterého byly v minulosti pořizeny kresebné, malířské či fotografické vedutové záznamy a jako objektivně významné je vnímáno i dnes. Pro potřeby popisu hodnot a jejich uchování na základě opakovaného monitoringu je někdy místo významné veduty označováno jako referenční stanoviště, z něž se pořizuje topograficky a dokumentárně důležitý fotografický záběr vybraného výseku krajiny. Kromě stanovišť ve volné krajině jde zpravidla i o místa ve veřejně přístupných prostranstvích v zastavěných částech, z nichž vycházejí pohledové vazby s krajinnými dominantami, včetně vyhlídkových bodů (věže kostelů, hrady a zámky, radnice).
	Významný vyhlídkový bod	Místo otevřené krajinné scény umožňující výhled do okolní krajiny. Místo je zpravidla vyvýšené nad okolní terén, případně lokalizované na terénní hraně. Je možné sem řadit i vyhlídkové stavby, rozhledny.
	Pohledový horizont	Pohledové vymezení a uzavření úzkého vizuálního krajinného prostoru dané reliéfem.
	Významná vyhlídková cesta	Cesta, umožňující daleké výhledy do okolní krajiny, vnímaná scéna se proměňuje v závislosti na pohybu pozorovatele. Tyto cesty jsou nejčastěji (ne však bezpodmínečně) vedeny po horizontech nebo při horním okraji výrazné terénní hrany.
	Významný otevřený prostor (vizuálně exponovaný prostor)	Vizuálně přehledná a prostorově vymezená část krajiny, jejíž přehledný prostor je významný z hlediska vnímání památkových hodnot historické krajiny. Umožňuje vizuálně vnímat jevy; jejich cennost spočívá např. v přítomnosti cenných staveb, drobné architektury, uměleckých děl nebo vegetačních prvků (soliterní stromy nebo skupiny stromů) či v dochovanosti záměrného (komponovaného) prostorového členění krajiny.

Znaky prostorových vztahů a identity	Místo významné události	Lokalita nebo rozsáhlejší území, které je zpravidla spojeno s jednorázovou a historicky významnou událostí. Místo nemusí mít povahu krajinné dominanty, jeho charakter je výrazně asociativní. Bývá doplněno stavebním či uměleckým objektem (památník, pomník, obelisk, socha, kříž), pamětním kamenem, nápisovou deskou nebo jiným identifikačním objektem. O jakou událost šlo, může připomínat také název místa.
Plošné části historické kulturní krajiny – svébytné krajinářské celky	Obora, bažantnice	Obora je druh honitby s podmínkami pro intenzivní chov zvěře, jejíž obvod je trvale ohrazen či jinak uzpůsoben, aby bylo zabráněno zvěři z obory volně vybíhat. Bažantnice je část honitby s vhodnými podmínkami pro intenzivní chov bažantů.
	Historická zahrada, park	Architektonická a vegetační kompozice vytvořená za estetickým účelem, která obvykle kompozičně navazuje na reprezentační sídlo (někdejšího) majitele nebo jinou významnou stavbu a s ní vytváří jeden celek. Součástí parku je rovněž parkově upravená krajina, jako přechod mezi parkem a hospodářsky využívanou krajinou.
	Zachovalá plužina	Zachovalý tradiční způsob organizace zemědělské půdy související se strukturou sadů, polí, luk, pastvin a cestní sítě v rámci katastrálního území, charakteristickou pro daný region.
	Ostrov	Část pevniny obklopená vodní plochou. Ostrovy vymezujeme, jsou-li součástí historické krajinné úpravy.
	Hřbitov	Ohrazený prostor určený k pohřbívání.
Plošné části historické kulturní krajiny – zaniklé plochy zemědělského, lesního, vodního a rybníčního hospodaření	Orná půda	Původní zaniklá plocha orné půdy, která významně dotvářela specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny, včetně specifických kultur.
	Louky a pastviny	Původní zaniklá plocha luk a pastvin vně vymezené plochy sídla, která významně dotvářela specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny.
	Les a rozptýlená zeleň	Původní zaniklá plocha lesa či rozptýlené krajinné zeleně, která významně dotvářela specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny.

	Skalní útvar	Původní zaniklý skalní útvar, který významně dotvářel specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny.
	Park a okrasná zahrada	Původní zaniklá plocha okrasné zahrady či parku vybudovaná za účelem estetickým a rekreačním v návaznosti na významné budovy, která významně dotvářela specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny.
	Vodní plocha	Původní zaniklá vodní plocha, která významně dotvářela specifický charakter jádrové oblasti historické kulturní krajiny.
Liniové části historické kulturní krajiny	Alej neovocná	Cesta oboustranně lemovaná stromořadími, v nichž jsou stromy obvykle rozmístěny v pravidelných rozestupech. Dvou- nebo víceřadá stromořadí vynášejí trasu pozemní komunikace do prostoru a tím ji zviditelňují. Alej je proto důležitým orientačním činitelem a významným prostředkem při organizování krajiny. V přeneseném smyslu slova tvoří alej cesta lemovaná uměleckými objekty („alej soch“, „alej sfing“, „alej křížů“). Složená ze vzrůstných dřevin neovocných druhů, zpravidla ze stromů domácího původu, např. dubů, lip, javorů.
	Alej ovocná	Složená z ovocných dřevin, výškou a hmotou méně výrazná než neovocná.
	Stromořadí neovocné	Umělá výsadba jedné řady stromů, obvykle v pravidelných rozestupech. Zpravidla tvoří doprovod komunikace, vodoteče přírodní či umělého kanálu, zvýrazňuje hranice pozemku nebo zemědělské kultury. Složené ze vzrůstných dřevin neovocných druhů, zpravidla ze stromů domácího druhu, např. dubů, lip, javorů.
	Stromořadí ovocné	Složené z ovocných dřevin, výškou a hmotou méně výrazné než neovocné.
	Doprovodná zeleň	Stromové a keřové porosty na nelesních plochách významně se uplatňující v prostorovém členění krajiny a v obrazu krajiny a mající podobu vegetačních doprovodů vodotečí, vodních ploch, cest nebo hranic pozemků. Významná doprovodná zeleň v podobě přirozených, polopřirozených nebo uměle založených porostů dotváří prostorovou strukturu krajiny, má význam pro měřítko členění krajiny a pro funkce ekosystémů krajiny. Svými formami a dřevinnou skladbou zpravidla kontrastuje se záměrně založenými a udržovanými prvky a částmi kultivované a komponované historické krajiny (aleje, stromořadí, remízy, bažantnice, obory).

Liniové části historické kulturní krajiny	Historický hospodářský liniový útvar	Uměle vybudovaný útvar liniového charakteru spojený s hospodářskou činností, který vedl k zlepšování hospodářského využívání území (často souvisel s majetkoprávními vztahy). Je možné sem řadit např. mez (pruh neobhospodařované půdy, často tvořené trvalým travním porostem, křovinami nebo stromy, umístěný mezi dvěma pozemky), agrární terasa (člověkem vytvořené terénní stupně, určené k pěstování plodin, vázané na pahorkatiny, vrchoviny a hornatiny), kamenný snos/kamenice (člověkem vytvořené kamenné valy vázané na zemědělskou činnost), hráz (umělá liniová stavba budovaná napříč nebo podél toku, určená ke vzdutí vodní hladiny, zadržování povodní, ochraně okolních pozemků a majetků před vodou, úpravě vodního toku apod.).
	Historický stavební liniový objekt	Technický uměle vytvořený stavební (terénní) útvar liniového charakteru, povětšinou vymezující funkčně, majetkově rozdílné plochy. Je možné sem zařadit zeď, ha-ha systém (forma ohraničení okrasného prostoru tvořená suchým příkopem, který odděluje zahradu od okolní krajiny), hradby (stavební kamenný/zděný objekt pasivní obrany vázaný na starověká a středověká města, pevnosti a hrady), valy (zejména valy obranného charakteru, tvořené jednoduchým náspem s příkopem, budované z hlíny, kamene a původně i dřeva), náspy (uměle navršená stavba vzniklá nasypáním materiálu, která mohla sloužit např. jako součást dopravní stavby).
	Historický vodní tok	Přirozené koryto s protékající vodou, jež zaniklo v důsledku hospodářských změn či zásahů do území (potok, řeka), nebo uměle vybudovaná vodní liniová stavba (náhon, kanál) či jiný objekt liniového charakteru ovlivňující vodní režim v krajině.
	Historická cesta	Historická liniová stavba jako spojnice mezi významnými uzly v krajině, na kterých se v historii uskutečňovala doprava osob nebo hmotného materiálu. Je možné sem řadit silnice (císařské, zemské), cesty (zemské, obchodní, poštovní, lokální cesty, ale i polní a lesní cesty – nezřídka úvozové), dále železniční tratě (úzkorozchodné i širokorozchodné), vlečky (železniční dráha spojující hlavní železniční trať s výrobním nebo zpracovatelským areálem).
Bodové části historické kulturní krajiny	Solitérní strom	V ploše samostatně stojící strom nebo keř s pohledovým a prostorotvorným významem, který obvykle tvoří dominantu určité části krajiny.

Bodové části historické kulturní krajiny	Solitérní skupina dřevin	V ploše samostatně stojící skupina stromů s jednolitou siluetou, s pohledovým a prostorotvorným významem, která obvykle tvoří dominantu určité části krajiny. Často bývá používána k prostorovému zviditelnění kompozičně i jinak důležitých míst (např. dvojice stromů u božích muk, čtveřice stromů nad památníkem apod.).
Rušivé jevy	Rušivé jevy plošné a liniové	Rušivé jevy se identifikují jako stavby, technická zařízení nebo využití území, které nevhodným způsobem degradují existenci, význam nebo čitelnost památkových hodnot krajiny, jejich významů a vztahů. Jedná se zpravidla o fyzický nebo vizuální zásah do takové části území, jejíž dochovaný stav představuje kulturně-historickou hodnotu v rámci území, o přerušení vizuálních vazeb mezi jednotlivými prvky nebo částmi krajiny, o snížení významu či vizuální dominance prvku nebo části prostorové struktury krajiny.
	Rušivé jevy bodové	Jevy v krajině fyzicky nebo vizuálně narušující takové památkové hodnoty krajiny, které spočívají v přítomnosti a významu určitých jevů a vztahů mezi nimi.

Seznam literatury

Seznam literatury

A

ALBRECHT, Josef a kol., Chráněná území ČR. VIII. Českobudějovicko. Praha 2003.

ALEXANDER, Christopher, The Nature of Order I–IV. Berkeley 2002–2005.

ALEXANDER, Christopher – **ISHIKAWA**, Sara – **SILVERSTEIN**, Murray – **JACOBSON**, Max – **FIKSDAHL-KING**, Ingrid – **ANGEL**, Shlomo, A Pattern Language. New York 1977.

ANZENBACHER, Arno, Úvod do filosofie (přeložil Karel Šprunk). Praha 20042.

APPELBAUM, Barbara, Conservation Treatment Methodology. Oxford 2007.

Assessing the Values of Cultural Heritage (ed. Marta de la Torre). Los Angeles 2002.

B

BANDARIN, Francesco – **van OERS**, Ron, The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century. Chichester 2012.

BEČKOVÁ, Kateřina, Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách, in: Sto let Klubu Za starou Prahu. 1900–2000. Jubilejní sborník (ed. Kateřina Bečková). Praha 2000, s. 27–87.

BERTALANFFY, Ludvig von, General system theory. Foundations, Development, Applications. New York 2015.

BJONNESS, Hans Christie, Post disaster struggle. Towards socially responsible urban conservation and development. The case of Bhopal gas tragedy, India, in: Conservation Turn-Return to conservation. Tolerance for Change. Limits of Change (eds. Wilfried Lipp – Josef Štulc – Bogusław Szmygin – Simone Giometti). Florence 2011, s. 168–186.

BUMBARU, Dinu, Communities, communication, conservation philosophy, in: Conservation and Preservation. Interactions between Theory and Practice. In memoriam Alois Riegl (1895–1905). Proceedings of the International Conference of the ICOMOS International Scientific Committee for the Theory and the Philosophy of Conservation and Restoration, 23–27 April 2008 Vienna, Austria (eds. Michael S. Falser – Wilfried Lipp – Andrzej Tomaszewski). Florence 2008, s. 257–268.

C

CALZOLARI, Vittoria, Řím: Rehabilitace historického centra v rámci urbanistické politiky města, in: Praha – budoucnost historického města (eds. Alena Novotná-Galardová – Petr Kratochvíl). La Tour-d'Aigues – Paris 1992, s. 135–143.

CICERO, Marcus Tullius, De natura deorum. Libri tres. I (ed. Joseph B. Mayor). Cambridge – London – Leipzig 1880.

CONCHA, José de Nordenflycht, The „Heritage Turn“. Local communities in global context, in: Conservation Turn-Return to conservation. Tolerance for Change. Limits of Change (eds. Wilfried Lipp – Josef Štulc – Bogusław Szmygin – Simone Giometti). Florence 2011, s. 162–166.

D

DAUGSTAD, Karoline – **GRYTLI**, Eir, How to study and manage a multihistoric landscape. Norsk geografisk Tidsskrift 53, 1999, s. 85–92.

DEHIO, Georg Gottfried, Denkmalschutz und Denkmalpflege im neunzehnten Jahrhundert. Rede zur Feier des Geburtstages Sr. Majestät des Kaisers gehalten in der Aula der Kaiser-Wilhelms-Universität am 27. Jan. 1905. Strassburg 1905.

DIAMOND, Jared, Collapse. New York 2005.

DIAMOND, Jared, Kolaps (překlad Zdeněk Urban). Praha 2008.

DIAMOND, Jared, The World Until Yesterday: What Can We Learn From Traditional Societies? New York 2012.

DOROTÍKOVÁ, Soňa, Příspěvek do diskuse k teorii a metodologii památkové péče. Bulletin Sekce památkové péče vedoucího pracoviště vědeckého rozvoje 5/1988. Praha 1988, s. 47–50.

DVOŘÁK, Max, Katechismus památkové péče. Praha 2004.

E

EARL, John, Building Conservation Philosophy. Reading 1996.

EKERT, František, 1883: Posvátná místa královského hlavního města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého. I. Posvátná místa nynější. 1. Posvátná místa na Hradčanech, Malé Straně a Starém Městě. Dědictví sv. Jana Nepomuckého. Praha 1883.

EKERT, František, 1884: Posvátná místa královského hlavního města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého. I. Posvátná místa nynější. 2. Posvátná místa na Novém Městě, na Vyšehradě a na pražských předměstích. Dědictví sv. Jana Nepomuckého 71. Praha 1884.

Empathy, Form, and Space: Problems in German Aesthetics, 1873–1893 (eds. a překlad Harry Francis Mallgrave – Eleftherios Ikonomou). Santa Monica 1994.

G

GANAITAS, Vassilis, Heritage as ethical paradigms of identity and change: In need of new conceptual tools, practice or attitude?, in: Conservation Turn-Return to conservation. Tolerance for Change. Limits of Change (eds. Wilfried Lipp – Josef Štulc – Bogusław Szmygin – Simone Giometti). Florence 2011, s. 151–162.

GLENDINNING, Miles, The Conservation Movement – A History of Architectural Preservation: Antiquity to Modernity. New York – Milton Park 2013.

GRAHAM, Brian – **HOWARD**, Peter, Heritage and Identity, in: The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity (eds. Brian Graham – Peter Howard). London 2008.

GULLINO, Paola – **LARCHER**, Federica, Integrity in UNESCO World Heritage Sites. A comparative study for rural landscape. Journal of Cultural Heritage 14, 2013, s. 389–395.

H

HANZLÍKOVÁ, Kateřina, Činnost Klubu Za starou Prahu v Pelhřimově, in: Sto let Klubu Za starou Prahu 1900–2000 (ed. Kateřina Bečková). Praha 2000, s. 168–175.

HARARI, Yuval Noah, Homo Deus: A Brief History of Tomorrow. London 2016.

HEIDEGGER, Martin, Sein und Zeit (ed. Friedrich Wilhelm von Herrmann). Heidegger-Gesamtausgabe. 2. 1. Veröffentlichliche Schriften 1914–1970. Frankfurt am Main 1977.

HEIDEGGER, Martin, Bytí a čas (přeložili Ivan Chvatík – Pavel Kouba – Miroslav Petříček jr. – Jiří Němec). Praha 1996.

HENCKMANN, Wolfhart – **LOTTER**, Konrad, Estetický slovník. Praha 1995.

HENDL, Jan, Kvalitativní výzkum. Praha 2008.

Heritage Values in Contemporary Society (eds. George S. Smith – Mauch Phyllis Messenger – Hilary A. Soderland). London 2009.

HILL, Lisa, Archaeologies and geographies of the post-industrial past: landscape, memory and the spectral. Cultural Geographies 20/3, 2013, s. 379–396.

Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage (eds. Nicholas Stanley Price – Kirby M. Talley – Alexandra Melucco Vaccaro). Los Angeles 1996.

Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu. Teorie a výzkum (ed. Jiří Šubrt). Kolín 2010.

HLÁVKA, Josef – **PÍČ**, Ladislav, Proslov k Soupisu památek historických a uměleckých v království Českém, in: Karel B. Mádl, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kolínském. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. I. Politický okres Kolínský. Praha 1897, nestránkováno.

HLOBIL, Ivo, Alois Riegl a teorie moderní památkové péče. Doslov, in: Alois Riegl, Moderní památková péče (eds. Ivo Hlobil – Ivan Kruis; překlad Ivo Hlobil – Tomáš Hlobil). Praha 2003, s. 101–138.

HNÍDKOVÁ, Vendula – **ČIŽINSKÁ**, Helena, Čp. 103/XVI, 657/XVI, in: Dalibor Prix a kol., Umělecké památky Prahy. Velká Praha. M/Ž. 1. M–U. Praha 2017, s. 506–508.

HORÁČEK, Martin, Za krásnější svět. Tradicionalismus v architektuře 20. a 21. století / Toward a More Beautiful World: Traditionalism in Architecture of the 20th and 21st Centuries. Brno 2013.

HORYNA, Mojmír, Tři poznámky k problémům památkové péče. Bulletin Sekce památkové péče vedoucího pracoviště vědeckého rozvoje 5/1988. Praha 1998, s. 94–95.

HORYNA, Mojmír, Památková péče jako systém? Bulletin Sekce památkové péče vedoucího pracoviště vědeckého rozvoje 6/1989. Praha 1989, s. 290–291.

HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada, Tiché revoluce uvnitř ornamentu. Studie z dějin uměleckého průmyslu a dekorativního umění v letech 1880–1930. Praha 2011.

HŮRKOVÁ, Ludmila – **UHLÍKOVÁ**, Kristína – **PRIX**, Dalibor, Soupisy uměleckých památek v českých zemích. Monument revue. Časopis Pamiatkového úradu SR na prezentáciu vedeckého poznávania kultúrneho dedičstva 6/1, 2017, s. 18–25.

J

JANÁK, Pavel, Starobylý ráz krásného náměstí v Pelhřimově ohrožen novostavbou hotelu. Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu III/5, 1912, s. 34.

JESENSKÝ, Vít, K teorii památkové hodnoty a hodnocení památek. Památky západních Čech VI/2015. Plzeň 2015, s. 56–64.

JESENSKÝ, Vít, Co je teorie památkové péče. Zprávy památkové péče LXXVII, 2017, s. 621–632.

JESENSKÝ, Vít, Mezinárodní anketa k aktuálním úkolům teorie památkové péče. Zprávy památkové péče LXXVII, 2017, s. 697–704.

JOKILEHTO, Jukka, A History of Architectural Conservation. York 1986.

JOKILEHTO, Jukka a kol., The World Heritage List: What is OUV?. Defining the Outstanding Universal Value of Cultural World Heritage Properties. Berlin 2008.

JOKILEHTO, Jukka, A History of Architectural Conservation. London – New York 20182.

K

KÁBOVÁ, Hana, Zdeněk Wirth a Pelhřimov. Karel Polesný, Pavel Janák a pelhřimovská pobočka Klubu Za starou Prahu (1908–1914), in: Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby (eds. Jiří Roháček – Kristína Uhlíková). Praha 2010, s. 125–155.

KELLERT, Stephen R., Building for Life: Designing und Understanding the Human-Nature Connection. Washington, DC, 2005.

KIESOW, Gottfried, Památková péče v Německu. Brno 2012.

KOMÁREK, Stanislav, Mimikry a příbuzné jevy. Dějiny poznávání a výkladu vnějšího vzhledu živých organismů. Praha 2016.

KOUCKÝ, Roman, Úřad kreátora. Praha 2008.

Kriegschicksale deutscher Architektur I–II (ed. Frauke Kretschmer). Neumünster 1988.

KUČERA, Petr a kol., Úmluva o krajině. Brno 2014.

KUČERA, Zdeněk – **KUČEROVÁ-KULDOVÁ**, Silvie – **CHROMÝ**, Pavel, Landscape heritage between areal preservation and areal development – The case of Czechia. Geographia Polonica 81/2, 2008, s. 5–23.

KUČOVÁ, Věra – **DOSTÁLEK**, Jiří – **EHRlich**, Marek – **KUČA**, Karel – **PACÁKOVÁ**, Božena, Metodika standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny. Praha 2014.

KUČOVÁ, Věra – **STROBLOVÁ**, Lenka – **WEBER**, Martin, Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu v České republice prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (SWOT analýza). Zprávy památkové péče LXXIII, 2013, s. 340–346.

KULIŠŤÁKOVÁ, Lenka a kol., Metodika identifikace komponovaných krajin. Brno 2014.

KULKA, Tomáš, Umění a kýč. Praha 2000.

KULKA, Tomáš, Hodnoty uměleckého díla ve světle uměleckého falsu. Vesmír 5, 2017, s. 252–257.

KUPKA, Jiří, Hodnoty a ochrana kulturní krajiny, in: Architektura a udržitelný rozvoj (ed. Lenka Popelová). AUR 14. Praha 2015, s. 189–194.

L

LAENEN, Marc, Reflection on Heritage Values, in: Values and Criteria in Heritage Conservation (ed. Andrzej Tomaszewski). Florence 2008, s. 103–107.

LIPSKÝ, Zdeněk, Sledování změn v kulturní krajině. Lesnická práce. Kostelec nad Černými lesy 2000.

LOMBARDINI, Nora, Some critical considerations on the „limits“ and „tolerance“ in the protection of cultural heritage, in: Paradigm shift in heritage protection? Tolerance for change – limits of change. Proceedings of the International Conferences of the ICOMOS International Scientific Committee for the Theory and the Philosophy of Conservation and Restoration, Florence, Italy, 3–6 March 2011. Firenze 2012, s. 344–350.

LOWENTHAL, David, Natural and Cultural Heritage. International Journal of Heritage Studies 11/1, 2005, s. 81–92.

LOWENTHAL, David, Living with and looking at landscape. Landscape Research 32/5, 2007, s. 635–656.

LUHMANN, Niklas, Sociální systémy. Nárys obecné teorie (přeložil Pavel Váňa). Brno 2006.

M

MALLGRAVE, Harry Francis, Architecture and Embodiment: The Implications of the New Sciences and Humanities to Design. New York 2013.

MANDELBROT, Benoît, The Fractal Geometry of Nature. New York 1983, s. 23–24.

MARCUCCI, Daniel J., Landscape history as a planning tool. Landscape and Urban Planning 49, 2000, s. 67–81.

MAREŠOVÁ, Jana – **MEZIHORÁKOVÁ**, Klára – **UHLÍKOVÁ**, Kristina, Akademické soupisy uměleckých památek. Věda kolem nás. Prostory společné paměti 9. Praha 2014.

MASLOWSKI, Nicolas – **ŠUBRT**, Jiří a kol., Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám. Praha 2014.

MEHAFFY, Michael W. – **SALINGAROS**, Nikos A., Design for a Living Planet. Portland 2015.

Melantrichova ulice je ohrožena projektem tramwaye. Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu II, 1911, s. 29.

MELISSINOS, Alexandre, Zkušenost chráněných francouzských oblastí, in: Praha – budoucnost historického města (eds. Alena Novotná-Galardová – Petr Kratochvíl). La Tour-d'Aigues – Paris 1992, s. 179–191.

Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Praha 2007.

MUÑOZ VIÑAS, Salvador, Contemporary Theory of Conservation. Oxford 2005.

N

NIETZSCHE, Friedrich, Unzeitgemässe Betrachtungen. 2. Vom Nutzen und Nachtheil der Historie für das Leben. Leipzig 1874.

NIETZSCHE, Friedrich, Nečasové úvahy (přeložil Jan Krejčí). Praha 2005.

NORBERG-SCHULZ, Christian, Genius loci – Krajina, místo, architektura. Praha 2010.

P

PALANG, Hannes – **KAUR**, Egle – **ALUMÄE**, Helen – **JÜRIMÄE**, Kadi, Conflicts between landscape values as a driving force for landscape management. Norsk geografisk Tidsskrift 53, 1999, s. 153–159.

PARSON, Talcott, The Social System. London 1991.

PATOČKA, Jan, Problematika filosofie dějin umění u Václava Richtera, in: Václav Richter, Umění a svět. Praha 2002, s. 70–87.

PETRÁŠ, Karel, Krajem šumavských Lad. České Budějovice 2006.

PINKER, Steven, The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined. New York 2011.

POCHE, Emanuel, Předmluva, in: Emanuel Poche a kol., Umělecké památky Čech. 1. A/J. Praha 1977, s. 9–12.

PRIX, Dalibor, Soupisy památek nedokončené a nezačaté, in: Věda minulosti dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů (eds. Jiří Roháček – Kristina Uhlíková). Praha 2016, s. 87–95.

R

RAMPLEY, Matthew, The Vienna School of Art History: Empire and the Politics of Scholarship, 1847–1918. Old Main – University Park 2013.

RAYMOND, Christopher M. – **BIELING**, Claudia – **FAGERHOLM**, Nora – **MARTIN-LOPEZ**, Berta – **PLIENINGER**, Tobias, The farmer as a landscape steward: Comparing local understanding of landscape stewardship, landscape values, and land management actions. Ambio 45/2, 2016, s. 173–184.

REICHEL, Jiří, Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha 2009.

RIEGL, Alois, Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung. Wien – Leipzig 1903.

RIEGL, Alois, Neue Strömungen in der Denkmal Pflege. Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale, 3. Folge, 4. Wien 1905, s. 85–104.

RIEGL, Alois, Moderní památková péče (eds. Ivo Hlobil – Ivan Kruis). Praha 2003.

RIEGL, Alois, Moderní kult památek. Podstata a vznik, in: Alois Riegl, Moderní památková péče (eds. Ivo Hlobil – Ivan Kruis). Praha 2003, s. 9–99.

ROSICKÁ, Zdena – **SÝKOROVÁ**, Jitka, Planning cultural heritage protection is easier than managing an actual disaster. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis 59/4, 2011, s. 281–286.

RÖSSLER, Mechtild, World Heritage cultural landscapes: A UNESCO flagship programme 1992–2006. Landscape Research 31/4, 2006, s. 333–353.

ROZKOŠNÁ, Blanka – **JAKUBEC**, Pavel, Židovské památky Čech. Brno 2004.

RUSKIN, John, Seven Lamps of Architecture. Orpington 1889.

S

SALAŠOVÁ, Alena a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Lednicko-valtický areál – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. MENDELU, Lednice 2013.

SALAŠOVÁ, Alena a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Území bojiště bitvy u Slavkova – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. MENDELU, Lednice 2014.

SALAŠOVÁ, Alena – **SEDLÁČEK**, Jozef – **TRPÁKOVÁ**, Lenka – **MARTINKOVÁ KUCHYŇKOVÁ**, Hana, Metodika monitoringu stavu krajinné památkové zóny. Brno 2015.

SALINGAROS, Nikos A., A Theory of Architecture. Solingen 2006.

SALINGAROS, Nikos A. a kol., Unified Architectural Theory: Form, Language, Complexity. Kathmandu 2013.

SALINGAROS, Nikos A. a kol., Sjedenocená teorie architektury. Forma, jazyk, komplexita (ed. a překlad Martin Horáček). Brno 2017.

Schicksale deutscher Baudenkmale im zweiten Weltkrieg I–II (ed. Götz Eckardt). Berlin 1980.

SCHULTZE-NAUMBURG, Paul, Kulturarbeiten I–IX. München 1901–1917.

SCOTT, Geoffrey, The Architecture of Humanism: A Study in the History of Taste. Boston – New York 1914.

SCOTT, Geoffrey, The Architecture of Humanism: A Study in the History of Taste. New York 19742.

SEDLÁČEK, Jozef – **SALAŠOVÁ**, Alena – **TRPÁKOVÁ**, Lenka, Metodika hodnocení vlivů na krajinné památkové zóny. Brno 2015.

SIRISRISAK, Tiamsoon – **AKAGAWA**, Natsuko, Cultural landscape in the World Heritage List: Understanding on the gap and categorisation. City & Time 2/3, 2007s. 11–20.

SITTE, Camillo, Stavba měst podle uměleckých zásad. Brno 2012.

SOKOL, Jan, Dluh života. Praha 2016.

SOÓS, Gábor, From World Heritage to Intangible Cultural Heritage: Global Trends toward a New Heritage Paradigm? in: Protecting and Safeguarding Cultural Heritage. Systems of Management of Cultural Heritage in the Visegrad Countries (ed. Jacek Purchla). Kraków 2011, s. 73–100.

SVATOŇ, Josef, Státní památková péče jako dílčí společenský systém. Bulletin Sekce památkové péče vedoucího pracoviště vědeckého rozvoje 5/1988. Praha 1988, s. 123–126.

SZMYGIN, Bogusław, Formal analysis of doctrinal texts in heritage protection, in: Conservation and Preservation. Interactions between Theory and Practice. In memoriam Alois Riegl (1895–1905). Proceedings of the International Conference of the ICOMOS International Scientific Committee for the Theory and the Philosophy of Conservation and Restoration, 23–27 April 2008 Vienna, Austria (eds. Michael S. Falser – Wilfried Lipp – Andrzej Tomaszewski). Florence 2008, s. 97–106.

Š

ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta – **WEBER**, Martin, Identification of Values of the Designed Landscapes: Two Case Studies from the Czech Republic, in: Biocultural Diversity in Europe (eds. Mauro Agnoletti – Francesca Emanuelli). Springer, Switzerland 2016, s. 487–510;

T

THOMPSON, D'Arcy Wentworth, On Growth and Form. Cambridge 1917.

TUNG, Anthony Max, Preserving the World's Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis. New York 2001.

U

UHLÍK, Jan, Hodnoty památek jako nástroj k analýze interakcí mezi teorií památkové péče a realizační praxí. Zprávy památkové péče LXXVII, 2017, s. 642–648.

UHLÍKOVÁ, Kristina, Uměleckohistorický soupisový projekt Archeologické komise České akademie věd a umění a Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách, in: Věda minulosti dnes. Statě k edičnímu zpřístupňování starších nepublikovaných odborných textů (eds. Jiří Roháček – Kristina Uhlíková). Praha 2016, s. 67–85.

UNESCO, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. WHC/2/ Revised. 1994.

V

Values and Heritage Conservation (eds. Erica Avrami – Randall Mason). Los Angeles 2000.

VINTER, Vlastimil, Úvod do dějin a teorie památkové péče – II. Praha 1982.

VIOLLET-LE-DUC, Eugène Emmanuel, Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle. VIII. Quai–Synagogue. Paris 1866.

VLČEK, Pavel, Uměleckohistorická topografie, in: Lubomír Konečný – Jaroslava Hausenblasová – Michal Šroněk a kol., Ústav dějin umění AV ČR 1953–2003. Praha 2003, s. 87–91.

VOREL, Ivan a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Čimelicko-Rakovicko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. ČVUT, Praha 2013.

VOREL, Ivan a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Římovsko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. ČVUT, Praha 2014.

„Vorwärts, vorwärts sollst du schauen“: Geschichte, Politik und Kunst unter Ludwig I. – Aufsätze (eds. Johannes Erichsen – Uwe Puchner). München 1986.

W

WAGNER, Václav, Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana. Praha 1946.

WEBER, Martin a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Žehušicko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. VÚKOZ, v.v.i., Průhonice 2013.

WEBER, Martin a kol., Kulturně historické hodnoty a kompoziční jevy krajinné památkové zóny Zahrádecko – krajinářsko-analytický výkres A. Specializovaná mapa s odborným obsahem. VÚKOZ, v.v.i., Průhonice 2014.

WIJESURIYA, Gamini. Conservation in context, in: Conservation and Preservation. Interactions between Theory and Practice. In memoriam Alois Riegl (1895–1905). Proceedings of the International Conference of the ICOMOS International Scientific Committee for the Theory and the Philosophy of Conservation and Restoration, 23–27 April 2008 Vienna, Austria (eds. Michael S. Falser – Wilfried Lipp – Andrzej Tomaszewski). Florence 2008, s. 233–247.

WILSON, Edward O., Biophilia: The Human Bond with Other Species. Cambridge, MA – London 1984.

Z

Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Praha 1987.

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Praha 1992.

SEZNAM VYUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ:

<https://www.icomos.org/charters/xian-declaration.pdf> [vyhledáno 30. června 2017].

<https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf> [vyhledáno 30. června 2017].

<http://www.icomos.org/xian2005/xian-declaration.htm> [vyhledáno 30. června 2017].

<https://www.npu.cz/vyrocní-zprávy> [vyhledáno 30. června 2017].

<https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/povinne-zverejnovane-informace/koncepce-npu/NPU-koncepce-2016-2021.pdf> [vyhledáno 30. června 2017].

<http://pamatky-facvut.cz/download/tapp.php> [vyhledáno 20. srpna 2017].

<https://www.prahaneznam.cz/z-minulosti/revolucni-navrhy-staromestske-radnice/#fotogalerie> [vyhledáno 3. května 2018].

A

ARAOZ, Gustavo, Protecting heritage places under the new heritage paradigm and defining its tolerance for change. Dostupné z <http://static1.squarespace.com/static/550394d0e4b01d7294f05f79/t/55328721e4b06631eac171ff/1429374753820/New+paradigm.pdf> [vyhledáno 30. června 2017].

B

BISH, Joseph J., Population Growth in Africa: Grasping the Scale of the Challenge. The Guardian, 11. 1. 2016, online, <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jan/11/population-growth-in-africa-grasping-the-scale-of-the-challenge> [vyhledáno 4. července 2017].

BYTNIIEWSKI, Paweł, Hermeneutics as a strategy for assessing values of cultural heritage. Cultural

status of historic monuments. Dostupné z <http://bc.pollub.pl/dlibra/docmetadata?id=12771>. [vyhledáno 30. června 2017].

C

CLARK, Kate, From regulation to participation cultural heritage sustainable development and citizenship. Dostupné z [http://www.academia.edu/3639675/From regulation to participation cultural heritage sustainable development and citizenship](http://www.academia.edu/3639675/From_regulation_to_participation_cultural_heritage_sustainable_development_and_citizenship) [vyhledáno 30. června 2017].

CLARK, Kate, Values-based heritage management in the UK. Dostupné z [http://www.academia.edu/8148951/Values-based heritage management in the UK](http://www.academia.edu/8148951/Values-based_heritage_management_in_the_UK) [vyhledáno 30. června 2017].

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro, 2005. Dostupné z <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746> [vyhledáno 30. června 2017].

Culture-Nature Links. World Heritage 75, 2015, duben, online, <http://en.calameo.com/read/0033299726398feea0644> [vyhledáno 4. července 2017].

D

DEHIO, Georg Gottfried, Denkmalschutz und Denkmalpflege im neunzehnten Jahrhundert. Rede zur Feier des Geburtstages Sr. Majestät des Kaisers gehalten in der Aula der Kaiser-Wilhelms-Universität am 27. Jan. 1905. Strassburg 1905, s. 11, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/dehio1905/0014> [vyhledáno 22. května 2018].

DIJK, Theun A., Principles of critical discourse analysis. Dostupné z [http://discourses.org/OldArticles/Principles of critical discourse analysis.pdf](http://discourses.org/OldArticles/Principles_of_critical_discourse_analysis.pdf) [vyhledáno 30. června 2017].

H

HARRISON, Rodney, Beyond Natural and Cultural Heritage. Towards an Ontological Politics of Heritage in the Age of Anthropocene. Dostupné z [https://www.academia.edu/10803520/Beyond Natural and Cultural Heritage Towards an Ontological Politics of Heritage in the Age of Anthropocene](https://www.academia.edu/10803520/Beyond_Natural_and_Cultural_Heritage_Towards_an_Ontological_Politics_of_Heritage_in_the_Age_of_Anthropocene) [vyhledáno 30. června 2017].

J

JESENSKÝ, Vít, Model základních hodnotících kritérií a hodnocení potenciálních národních kulturních památek. Dostupné z [https://www.academia.edu/30783659/Model základních hodnotících kritérií a hodnocení potenciálních národních kulturních památek](https://www.academia.edu/30783659/Model_zakladnich_hodnoticich_kriterii_a_hodnoceni_potencialnich_narodnich_kulturnich_pamatek) [vyhledáno 30. června 2017].

JOKILEHTO, Jukka, A History of Architectural Conservation. York 1986 (recomposed in PDF format 2005), s. 311, viz https://www.iccrom.org/sites/default/files/ICCROM_05_HistoryofConservation00_en_0.pdf [vyhledáno 6. května 2018].

M

Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel, s. 1, <http://www.icomos.cz/images/dokumenty/benatska-charta.pdf> [vyhledáno 21. května 2018].

MORA, Camilo – SALE, Peter F., Ongoing global biodiversity loss and the need to move beyond protected areas: a review of the technical and practical shortcomings of protected areas on land and sea. Marine Ecology Progress Series, č. 434, 2011, s. 251–266, online, <http://www.int-res.com/articles/theme/m434p251.pdf> [vyhledáno 4. července 2017].

O

Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris 2017, <http://whc.unesco.org/en/guidelines> [vyhledáno 20. května 2018].

P

PARKER, Laura, New Ocean Reserve, Largest in Africa, Protects Whales and Turtles. National Geographic, 5. 6. 2017, online, <http://news.nationalgeographic.com/2017/06/gabon-marine-protected-area-ocean-conservation/> [vyhledáno 4. července 2017].

PASNAK, Ekaterina, Conservation within the multicultural context. Dostupné z <https://ceroart.revues.org/3635#tocto1n1> [vyhledáno 30. června 2017].

PETZET, Michael, Principles of Preservation. Dostupné z <http://www.icomos.org/venicecharter2004/petzet.pdf> [vyhledáno 30. června 2017].

PRATS, Llorenç, Heritage according to scale. Dostupné z [https://nuclireflexiu.wikispaces.com/file/view/06.L.Prats Heritage according to scale 2008.pdf](https://nuclireflexiu.wikispaces.com/file/view/06.L.Prats_Heritage_according_to_scale_2008.pdf) [vyhledáno 30. června 2017].

PRETTY, Jules a kol., The Intersections of Biological Diversity and Cultural Diversity: Towards Integration. Conservation and Society VII/2, 2009, s. 100–112, online, http://www.conservationandsociety.org/temp/ConservatSoc72100-1876714_051247.pdf [vyhledáno 4. července 2017].

S

SILBERMAN, Neil, Changing Visions of Heritage Value: What Role

Should the Experts Play? Dostupné z https://works.bepress.com/neil_silberman/48/ [vyhledáno 30. června 2017].

SILBERMAN, Neil, Heritage interpretation and human rights: documenting diversity, expressing identity, or establishing universal principles? Dostupné z [https://www.academia.edu/3234470/Heritage interpretation and human rights documenting diversity expressing identity or establishing universal principles](https://www.academia.edu/3234470/Heritage_interpretation_and_human_rights_documenting_diversity_expressing_identity_or_establishing_universal_principles) [vyhledáno 30. června 2017].

SMITH, Michael E., Science, social science, and archaeology: Where do we stand? Dostupné z <http://publishingarchaeology.blogspot.cz/2016/02/science-social-science-and-archaeology.html> [vyhledáno 30. října 2017].

SOUKOPOVÁ, Jitka, Muži s dlouhými penisy uprostřed Sahary, 2. 5. 2017, online, <https://cestujsama.cz/muzi-s-dlouhymi-penisy-uprostred-sahary/> [vyhledáno 4. července 2017].

STEYN, Paul, African Elephant Numbers Plummet 30 Percent, Landmark Survey Finds. National Geographic, 31. 8. 2016, online, <http://news.nationalgeographic.com/2016/08/wildlife-african-elephants-population-decrease-great-elephant-census/> [vyhledáno 4. července 2017].

T

TOMASZEWSKI, Andrzej, Towards a pluralistic philosophy of conservation. Dostupné z www.icomos.org/madrid2002/actas/index.html [vyhledáno 30. června 2017].

V

VARSA-SZEKERES, Vera, Right to cultural heritage as universal human right. Dostupné z <http://openarchive.icomos.org/619/> [vyhledáno 30. června 2017].

VIOLETT-LE-DUC, Eugène Emmanuel, Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle. VIII. Quai–Synagogue. Paris 1866, s. 14 Dostupné z [https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_raisonn%C3%A9_de_l'E2%80%99architecture_fran%C3%A7aise_du_Xle_au_XVle_si%C3%A8cle/Restauration](https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_raisonn%C3%A9_de_l'architecture_fran%C3%A7aise_du_XIe_au_XVIe_si%C3%A8cle/Restauration) [vyhledáno 4. května 2018].

Seznam použitých zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo, čísla
ČVUT	České vysoké učení technické v Praze
ev. č.	evidenční číslo, evidenční čísla
kol.	kolektiv
např.	například
pozn.	poznámka, poznámky
resp.	respektive
s.	stran, strany
tj.	to je, to jest
tn.	to znamená, to značí
tzv.	tak zvané, tak zvaně

Rejstřík jmenný, místní

REJSTŘÍK JMENNÝ

Alexander, Christopher
Araoz, Gustavo
Aurelianus, Lucius Domitius

Balšánek, Antonín
Baťková, Růžena
Bertalanffy, Ludwig von
Boito, Camillo

Cicero, Marcus Tullius
Conwentz, Hugo

Daugstad, Karoline
Dehio, Georg Gottfried Julius
Dientzenhofer, Kilián Ignác
Dientzenhofer, Kryštof
Dürer, Albrecht
Dvořák, Max

Ekert, František
Eukleidés

Gočár, Josef
Grytli, Eir

Hanzlíková, Kateřina
Hauserová, Milena
Haussmann, Georges-Eugène
Heidegger, Martin
Hlávka, Josef
Horáček, Martin
Horyna, Mojmír
Hůrková, Ludmila

Chytil, Karel

Janák, Pavel
Jesenský, Vít
Jokilehto, Jukka

Kábová, Hana
Kiesow, Gottfried
Koucký, Roman

Lábler, Ludvík
Laenen, Marc
Lev X.
Líbal, Dobroslav
Longueval-Buquoy, Georg Augustin de
Ludvík I. Bavorský
Ludvík XIV. Francouzský
Luhmann, Niklas
Lužkov, Jurij

Mandelbrot, Benoît
Matoušek, Alexander
Mies van der Rohe, Ludwig
Mocker, Josef

Nietzsche, Friedrich
Norberg Schulz, Christian

Parsons, Talcott
Petrasová, Tatána
Píč, Josef Ladislav
Poche, Emanuel
Polívka, Osvald
Prix, Dalibor

Riegl, Alois
Rudorff, Ernst
Ruskin, John

S’-ma Čchien
Salingaros, Nikos Angelos
Schmoranz, František starší
Schultze-Naumburg, Paul
Scott, Geoffrey
Sitte, Camillo
Solař, Miloš
Svatoň, Josef

Šantrůčková, Markéta
Štursa, Jiří
Švácha, Rostislav

Tacitus, Publius Conelius
Teige, Karel
Theodorich
Thúkydidés

Uhlík, Jan
Uhlíková, Kristina

Vejrych, Jan Bedřich
Vinter, Vlastimil
Viollet-le-Duc, Eugène Emmanuel
Vlček, Pavel
Vosáhlo, Josef

Wagner, Václav
Wilson, Edward Osborne
Wirth, Zdeněk

REJSTŘÍK MÍSTNÍ

Afrika
Amsterdam
Anglie
Asie
Austrálie

Carcassonne

Čechy
Čelákovice
— Volmanova vila

Česká republika
Československo

Dašice
— vila Josefa Vosáhla
Dolní Studénky

Evropa

Francie

Heřmanoměsteco
Heřmanův Městec
— bývalé židovské ghetto
Hlinsko

Cheb
— Galerie výtvarného umění
klášter dominikánů
Chrudim
— kostel Nanebevzetí Panny Marie

Itálie

Káhira
Karlštejn
Knížecí Pláně
— zaniklá fara
— zaniklý hřbitov
—**zaniklý** kostel sv. Jana Křtitele
Kvilda

Ležáky
— pietní místo zaniklé vsi

Mladá Boleslav
— sbor Jednoty bratrské
Morava
Moskva
Most

Německo (Spolková republika Německo)
Norimberk
Nová Guinea
Nové Hrady
Nové Město nad Metují
— Husovo náměstí
Nymburk
— hradby

Orange
Osvětim
— vyhlazovací koncentrační tábor

Pardubický kraj
Paříž
Peking
Pelhřimov
—**Masarykovo** náměstí
Pierrefonds
Polsko

Praha
—**Hradčany**
—**Malá Strana**
—**kostel** sv. Tomáše
Nové Město
— Karlovo náměstí
— klášter benediktinů v Emauzích (Emauzský klášter)
kostel Panny Marie v Emauzích
— Mladotovský palác čp. 502/II (tzv. Faustův dům)
— Václavské náměstí

Pražský hrad
— katedrála sv. Víta
Smíchov
— Anděl (Na Andělu)
— bývalý klášter Sacré Coeur čp. 103/XVI
— Holečkova ulice

kostel Nejsvětějšího Srdce Páně
Pízeňská ulice
Ringhofferova vila
Ringhofferovy závody (později ČKD, závod Tatra Smíchov)

Staré Město pražské
— Celetná ulice
dům U Černé Matky Boží čp. 569/I
— Josefov
Melantrichova ulice
náměstí Republiky
Obecní dům čp. 1090/I

Ovocný trh
— Pařížská ulice
— Staroměstská radnice
— Staroměstské náměstí
— ulice U Obecního domu
ulice U Prašné brány

Québec

Rusko

Řím
— Aureliánovy hradby
Forum romanum

Slezsko
Středomoří

Šumperk
— bývalý kostel Zvěstování Panně Marii

Trosky
Třešňek
— bývalý pivovar

Varšava
Vídeň
— Ringstrasse

Wartburg
Xi´an
Žofinský prales

Resumé podklady

MARTIN HORÁČEK

Příspěvek se zabývá plošnou ochranou území, usilující o zachování „prostředí“ jako funkčního celku. První část připomíná počátky holistického pojetí ochrany; v druhé části se bilancuje současný stav; ve třetí části je připojen argument ve prospěch celistvého vnímání prostředí nabízený interdisciplinárním výzkumem komplexních adaptivních systémů.

V první části (Cesta k rezervacím) se upozorňuje, že předindustriální společnosti zasahovaly do svého prostředí méně ničivě zejména proto, že byly méně početné a ovládaly méně výkonné technologie. Ochrannářské iniciativy byly vzácné a až do 19. století se zaměřovaly hlavně na kuriózní artefakty a formy života, nikoli na „prostředí“, nepočítáme-li ekonomicky motivované zákazy těžby, sběru nebo lovu. Zachování ekosystému bylo v takových případech vedlejším produktem hospodářské rozvahy, stejně jako regulace výstavby ve starých městech směřovaly spíše ke zvýšení bezpečnosti a sociálního smíru než k péči o umělecké kvality architektury či udržení její historické výpovědní hodnoty. Teprve v okamžiku, kdy průmyslová revoluce vyvolala skokový nárůst množství zásahů, jejich rozsahu a monotematicnosti, začalo předvídatým jedincům docházet, že jsou existenčně ohroženy určité typy prostředí jako celky. Připomínají se průkopnické podněty středoevropského konzervačního hnutí v 19. století. Co se týče ochrany „historické městské krajiny“, modelovým příkladem se stal Norimberk, jehož historický „typus“ hodlal před modernizací uchránit bavorský král Ludvík I., přičemž mu záleželo jednak na architektonickém stylu, jednak na „memory landscape“. Co se týče divoké přírody, v roce 1838 založil hrabě Georg Augustin de Longueval-Buquoy, majitel Novohradského panství v jižních Čechách, rezervaci pro Žofínský prales. Na přelomu 19. a 20. století se střední Evropa stala zdrojem tří dalších podstatných inovací ochrannářské rozpravy. Zaprvé, iniciátoři tzv. ochrany domoviny (Ernst Rudorff, Paul Schultze-Naumburg, Hugo Conwentz) rozpoznali, že industrializace, urbanizace, populační exploze i pokrokařské ideologie existenčně ohrožují nejen „stará města“ a „divokou přírodu“, ale též tradiční kulturní krajinu a „nehmotné dědictví“. Zadruhé, podařilo se jim učinit z ochránářství skutečné demokratické hnutí s politickým vlivem a holisticky a ekologicky formulovanou agendou. Zatřetí, v roce 1903 vyšel spis vídeňského historika umění Aloise Riegla *Moderní kult památek*, zřejmě

první filozoficky založená analýza „hodnot“, na jejichž základě člověk buduje svůj vztah k památkám a rozhoduje se, jak s nimi naloží.

Ve druhé části příspěvku (Uvnitř hranic a vně) se konstatuje, že v uplynulých sto padesáti letech dosáhlo konzervační hnutí prohlášení zhruba třinácti procent povrchu zemské souše a necelých tří procent moří za území se specifickým režimem ochrany. Zatímco do přelomu 19. a 20. století nebyly objektivní i subjektivně vnímané rozdíly complexity a diverzity prostředí mezi chráněnými a nechráněnými územími až na výjimky zásadní, v dnešní době jde o naprosto odlišné celky. V přírodních rezervacích žije nejvíc rostlinných a živočišných druhů; v památkových rezervacích koexistují nejrozmanitější architektonické a umělecké formy a funguje tu nejčipernější veřejný život. Krajinu za hranicemi rezervací postupně pohlcuje amorfní „moderní“ svět, s miliardami lidí a hospodářských zvířat, rostlinnými a architektonickými monokulturami a technologickými zařízeními pro jejich přetrvání. Lidé žijící mimo rezervace jezdí do rezervací načerpat energii, za fyzickým i duševním odpočinkem a občerstvením. Rezervace představují paradoxní vítězství modernismu: nastavují zrcadlo jeho negativním průvodním jevům a zároveň mu slouží jako kulturní alibi a potvrzují platnost teze o údajné nevyhnutelnosti „zónování“ – separace jednotlivých funkčních segmentů moderního života. Rezervace jsou příliš roztržité na to, aby zabránily postupujícímu úbytku biologické diverzity. To platí též pro památkové rezervace a diverzitu tradičních, nevirtuálních kulturních aktivit. Na druhou stranu, právě laboratorní charakter rezervací pomáhá, v kontrastu vůči unifikovanému okolí, zvýraznit společné strukturální rysy mezi „přírodou“ a „památkami“, které probírá závěrečná část studie (Povaha řádu).

V klasické evropské teorii architektury a umění se pozorováním odvodila hypotéza o mimesis – přirozené inklinaci lidí k nápodobě přírodních forem ve vlastních výtvorech. V druhé polovině 19. století se sensorická a emocionální interakce lidí s okolím začala popisovat pomocí tzv. teorie vcítění. V druhé polovině 20. století se badatelé začali ptát, jaké stavy a děje charakterizují optimální prostředí pro člověka i ostatní živé tvory. Založili svůj výzkum na matematice, ekologii a estetice. Matematik Benoît Mandelbrot charakterizoval geometrickou strukturu přírodních útvarů pomocí objektů zvaných fraktály, s vlastnostmi jako hierarchie měřítek a soběpodobnost, a upozornil na fraktální kvality tradiční architektury oproti architektuře modernistické. Biolog Edward O. Wilson popsal pomocí pojmu „biofilie“ evolučně

vyvinutou a prospěšnou náklonnost člověka k ostatním projevům života. Matematik a architekt Christopher Alexander analyzoval stavby a další artefakty napříč časem a kulturami, srovnal jejich vzhled a genezi s životním cyklem přírodních útvarů a odhalil paralely, potvrzující hypotézu o vesmíru jakožto organizovaném systému, jehož „řádu“ teprve začínáme rozumět, můžeme ho ale vnímat, reprodukovat a ocenit. Studie jmenovaných autorů otevřely novou kapitolu interdisciplinárního studia kvalit přírodních struktur a tradiční architektury, včetně zkoumání důvodů jejich preference. V tradičním zastavěném prostředí a jeho součástech byly nalezeny přirozené vlastnosti živých systémů, jako jsou organizovaná komplexita, metabolismus, replikace, adaptace, intervence, situovanost a propojení. Zatímco třeba korálový útes nebo centrum Říma mohou být shodně považovány za bohaté, komplexní, diverzifikované, přizpůsobivé a zdravé živé systémy, umělá prostředí, jako plantáže nebo běžná moderní předměstí, jsou monofunkční a ochuzená, nedostatečně elastická, izolovaná od okolí a nepočítající s dlouhodobější udržitelností – tedy odumírající.

Interpretováno takto, konzervační hnutí se v průběhu své historie dostalo z pozice obránce vybraných biologických a kulturních forem do role obránce života na zemi jako takového. Sblížení ochrany „přírody“ a „památek“ ve jménu společného cíle – ochrany života – poskytuje konzervačnímu hnutí mimořádný etický náboj a potřebnou energii pro řešení současných výzev. Mezi ně patří nejen zachování „dědictví“, ale také poznání přediva vztahů mezi jeho jednotlivými složkami. Je třeba tyto články porovnávat navzájem, zkoumat jejich interakce v sítích a synergické efekty vyplývající z jejich „správného“ situování v systému. Měli bychom porozumět silám, zajišťujícím vitalitu předindustriálních prostředí, dokud jsou přinejmenším v chráněných územích dostatečně zřetelné, také pro případ, že by se naskytla šance re-konstruovat život v odumřelých oblastech.

PAMÁTKOVÁ HODNOTA VENKOVSKÉ ARCHITEKTURY A JEJÍ MÍSTO V EDICI UMĚLECKÉ PAMÁTKY

LUDMILA HŮRKOVÁ

Koncept edice Umělecké památky aktuálně zpracovávaných v oddělení topografie Ústavu dějin umění Akademie věd ČR vychází z tradice

topografických soupisů uměleckých a historických pamětihodností, které se začaly objevovat v poslední čtvrtině 19. století nejdříve ve Francii a posléze ve střední Evropě. Jejich autoři museli od počátku určovat, co je a co není umělecká či historická památka a jaké hodnoty by měla vykazovat, aby byla hodna stát se součástí těchto poměrně podrobných publikací.

Jejich postoj se během 20. století při vytváření umělecko-historických topografií na území Čech proměňoval. Základem byla historická a umělecká hodnota památek. Z toho vyplývá, že byl mimo jiné důležitý určitý časový odstup od vzniku památky (zprvu to bylo téměř sto let), který potvrzoval její historickou hodnotu. Tento pohled se ale během minulého století překotně vyvíjel a na jeho konci se do aktuálně vznikajících soupisů začaly zařazovat i objekty stavěné zároveň se soupisovými pracemi, které v té době s jistotou historickými památkami nebyly, ale měly určitý potenciál stát se jimi.

Tento potenciál v sobě skrývají i objekty venkovského stavitelství vznikající například na území Prahy během 19. a 20. století, navzdory tomu, že jim v podstatě chybí umělecká hodnota. Text příspěvku se pokouší odhalit další památkové hodnoty, díky nimž mohou být součástí soupisů umělecko-historických památek.

KONTEXTY PAMÁTKOVÉ PÉČE JAKO KATEGORIE UTVÁŘENÍ JEJÍ TEORIE

VÍT JESENSKÝ

Vřazování památkové péče do širších problematik a celospolečenských funkcí je v oborovém diskursu časté, ale nesystematické. Autor pojímá takové významové souvislosti jako kontexty a přináší principiální náhled na jejich důležitost, vymezování, strukturování a možnosti zkoumání. Jedná se jen o základní prolegomena, tematizování problematiky. Kontexty autor považuje za podstatný pojem teorie památkové péče, zvláště v její soudobé hodnotově participativní koncepci. Východiskem teoretických modelů je filosofie, která ovšem postrádá komplexní pojednání své aplikace na památkovou péči.

Základní model interpretace je shledáván v pojetí památkové péče jako sociálního subsystému. S využitím závěrů sociologických výzkumů především Niklase Luhmanna jsou kontexty prezentovány jako vnější

prostředí systému památkové péče a jeho hranice jako komunikace, respektive vztah k památkám. Druhým přístupem je využití procesního axiologického modelu památkové péče již dříve zpracovaného autorem. V jeho rámci přisuzujeme artefaktu (památce) míru významu – hodnotu, a ta slouží zejména jako motivace ke své realizaci – k funkci. Kontext pak lze považovat za definiční obor této funkce (funkcí památkové péče), což je vlastně jednotlivý význam nebo souhrn možných významů.

Nastíněná koncepce koresponduje s definicí kontextu jako sémantického pole – oblasti distribuce významů. V obecné teorii vyplývá kontext jako kategorie v první řadě souvislostí či struktury, a nikoliv konkrétních obsahů. Vymezením kontextů neříkáme jaká památková péče skutečně je, ale spíše jak na ní lze nahlížet.

Podrobnější analýzou teoretických oborových textů shromáždil autor základní konkrétně pojmenované kontexty a rozčlenil je na kontexty systémové – oborové (věda, kulturní dědictví, kultura, komunita, politika a ekonomika, management, sociální systém, informace, veřejný zájem, občanství), dimenzionální (paměť, kolektivní vědomí, kolektivní či veřejná paměť, historická kontinuita, kulturní dědictví, kultura, životní prostředí – krajina, lokální dědictví) a kontexty lidských potřeb (hodnoty, paměť, sociální inkluze, emancipace, participace, demokratizace, lidská práva, diversita, interkulturní komunikace, identita, mravnost, svoboda, udržitelnost). Vzhledem k tématu konference je zvláštní poznámka věnována kontextu životního prostředí, u kterého je zdůrazněn upozaďovaný sociální a duchovní rozměr – prostředí jako prostor svobody, hodnot, a tudíž voleb, možností a tvorby.

V další části statí je obhajována potřebnost a důležitost kontextuálnosti v památkové péči, jako potenciálu k přímé participaci společnosti, k diskusi, konsensu, týmovému řešení a hledání partnerů. Kontexty mohou hrát integrační úlohu, být nástrojem kulturní stabilizace proti doktrinářské oborové uzavřenosti, zrcadlem zpětné reflexe.

Pro účely svého dílčího výzkumu užíval autor teoretické metody analýz, dedukce a interpretace textů, popřípadě heuristický postup, přičemž jejich výstupy korigoval osobní profesní zkušeností. Vycházel přitom ze široké škály textů. Z těch oborových šlo o mezinárodní dokumenty – charty a doporučení, monografie teorie a dějin památkové péče, články v časopisech a sbornících včetně sborníků Mezinárodního vědeckého výboru pro teorii a filosofii památkové péče a restaurování TheoPhilos ICOMOS. Mimo to autor navrhuje pro dané téma další možné, především empirické výzkumné postupy.

V metodologické části stati autor důrazně upozorňuje na absenci empirických dat o působení současné památkové péče, respektive absenci empirického, obzvláště sociálního výzkumu reality památkové péče a dopad takového nedostatečně podloženého poznání na teorii oboru včetně řešení kontextů. Klade si elementární otázku, jak vůbec víme, jaká památková péče je. Nedostatečné výzkumné odpovědi se týkají domácí, ale podobně i mezinárodní situace oboru. Následkem toho teoretické závěry v převaze utváříme na základě mínění, nikoliv znalosti.

V závěru autor přiznává komplikovanost výzkumu kontextů pro vysoký nárok na interdisciplinární kompetenci řešitelů. Je si vědom nebezpečí formálnosti a dojmu neužitečnosti teoretického výzkumu památkové péče i mezi odborníky. Příčiny spatřuje v nedostatečném řešení nižší, metodologicko-tematické a aplikované úrovně teorie a výzkumu, a v chybějící empirické analýze. Z tohoto poznání musí vycházet další plány na potřebné zkoumání kontextů památkové péče.

KOLIK HISTORIE POTŘEBUJEME PRO ŽIVOT? (PÉČE O DĚJINY A PAMÁTKOVÉ DĚDICTVÍ)

ALEXANDER MATOUŠEK

V průběhu 19. století byla ve většině evropských zemí ochrana historických památek rozpoznána jako úkol celospolečenského významu, který si žádá podporu v zákonu. Péče o dochované architektonické a umělecké dědictví se stala integrální součástí hlubokého obratu k historii, který prostupuje celým devatenáctým stoletím. V druhé polovině 19. století se nicméně uvnitř tohoto historicistního obratu počala ohlašovat také hluboká krize, dotýkající se především ne zcela projasněných příčin a pohnutek, jež tento obrat podnítily a dále nesly. Jedním z nejdůležitějších myslitelů, kteří symptomy této krize začali promýšlet, byl německý filosof Friedrich Nietzsche. Jeho diagnóza nové situace i závěry, jež ze své diagnózy vyvodil, vyslovené v sedmdesátých letech 19. století, se staly znovu aktuální po stu letech, v diskusích týkajících se tzv. krize modernity. Krom jiného též na základě těchto Nietzscheových úvah bývá občas problematizován právě onen pilíř naší kultury, jímž je stálá, konstitutivní vazba k minulosti. Teoretická problematizace společenských vazeb a závazků vůči minulosti, prosycená útočnou rétorikou, se ve svých kritických výpadech obrací rovněž proti památkové péči, zpochybňujíc jak její konkrétní úkoly a závazky, tak její celkový smysl.

POTŘEBA AKTUALIZACE DOKTRÍNY ČESKÉ PAMÁTKOVÉ PÉČE – PODNĚT K DISKUSI

MILOŠ SOLAŘ

Památkovou doktrínu mělo 19. století, zastřešující doktrínou současnosti je Benátská charta. Poslední ucelenou a v českém prostředí sdílenou soustavu názorů na to, co má být cílem památkové obnovy a co přitom brát v úvahu, vytvořilo SÚRPMO v 80. letech 20. století. Od té doby se mnohé změnilo. Co je dnes tím obecným cílem, kterého se současná památková péče snaží dosáhnout? Jaký názor zohledňuje zkušenost a posun posledních 30 let? Kdo se takovými otázkami zabývá? Absence aktuálního názoru podporuje přežívání sporných přístupů, působí škody památkovému fondu a činí památkovou péči nepřípravenou formulovat jasné názory podložené širší shodou odborné veřejnosti. Nepřímým důsledkem je i prohlubující se neporozumění veřejnosti. Zhodnocení praxe posledních 30 let a diskuse směřující k nalezení shody v názoru na smysl, cíle a prostředky památkové péče je proto velmi potřebné. Pro naplnění této potřeby si lze stěží představit jiný prostředek než moderovanou diskusi.

IDENTIFIKACE HODNOT HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY A JEJICH OCHRANA POMOCÍ KRAJINNÝCH PAMÁTKOVÝCH ZÓN

MARKÉTA ŠANTRŮČKOVÁ

Krajina představuje polyfunkční systém. V kulturní krajině se dobře, byť s určitým časovým zpožděním, odráží společenský a hospodářský vývoj dané společnosti na daném území. Historická kulturní krajina v sobě nese dosud významně patrné a dochované stopy historického vývoje a s nimi spojené hodnotné jevy. Na historickou kulturní krajinu tak zároveň můžeme nahlížet jako na památku, která je excelentním dokladem duchovního i hmotného vývoje společnosti.

Podle klasifikace UNESCO, která je všeobecně přijímána i v české památkové péči, rozlišujeme tři typy historických kulturních krajin: 1. krajiny navržené a záměrně vytvořené člověkem; 2. organicky vyvinuté krajiny (ty jsou ještě děleny na 2a reliktní (fosilní) krajiny a 2b kontinuální krajiny); 3. asociativní kulturní krajiny.

V současnosti může být historická kulturní krajina v České republice chráněna podle zákona o státní památkové péči (č. 20/1987 Sb.), zejména prostřednictvím (krajinných) památkových zón. Silné a slabé stránky ochrany historické kulturní krajiny prostřednictvím krajinných památkových zón byly analyzovány v roce 2013. Je třeba vyzdvihnout, že plošná ochrana kulturní krajiny ve v České republice nejen možná, ale i využívaná. Rovněž nástroje péče o krajinné památkové zóny jsou vyvinuty, jejich působnost však končí na hranicích krajinných památkových zón. Naopak přetrvává poměrně malé povědomí veřejnosti, samosprávy i části státní správy o historické kulturní krajině, nutnosti a možnostech její ochrany. Rovněž stále chybí jak sankce za poškozování krajinných hodnot, tak motivační nástroje pro péči o tyto hodnoty.

Možná trochu paradoxně je velmi silným nástrojem ochrany historické kulturní krajiny rovněž zákon o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.), který se věnuje nejen ochraně přírodních, ale i kulturních jevů v krajině, a to pomocí obecné i zvláštní ochrany přírody a krajiny. Historické kulturní jevy v krajině mohou být chráněny pomocí ochrany krajinného rázu, případně pomocí přírodních parků, které jsou vyhlašovány k ochraně míst s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami. Velmi účinnou ochranu kulturní krajiny, včetně historických jevů, poskytuje zvláštní ochrana přírody a krajiny pomocí chráněných krajinných oblastí, které mají vlastní správu nad vymezeným územím. Identifikace hodnot, které by měly být chráněny, je prvním a nezbytným krokem k účinné ochraně historické kulturní krajiny. Nejlépe je identifikace hodnot propracována pro stávající krajinné památkové zóny, tady pro komponované krajiny a pro asociativní krajiny válečných událostí, a také pro historické zahrady a parky. Identifikované jevy jsou zakreslovány do map, další dílčí informace do připravených tabulek. Zásadní je identifikace a zakres kulturně-historických hodnot a kompozičních vztahů, významných z hlediska uchování kulturního dědictví krajiny. Mimo existujících hodnot a jevů jsou ve výkresu obsaženy i jevy dochované částečně (torzální) a zaniklé. Součástí je i postižení rušivých jevů, které snižují hodnotu a narušují historické kompoziční vazby krajiny. Výsledkem identifikace hodnot určité studované historické kulturní krajiny je nejen zevrubné poznání modelové lokality promítnuté do mapy i textového zápisu, ale především stanovení limitů využívání území, které by měly zajistit zachování, případně i zlepšení stavu identifikovaných hodnotných jevů. Dalším nezbytným krokem pro zachování hodnot historické kulturní krajiny, a to jak v krajinách chráněných, tak ve volné krajině, je monitoring hodnot krajiny. V případě plánovaných

změn pak vyhodnocení jejich dopadu na identifikované hodnoty. Cílem monitoringu stavu krajiny je identifikovat, jestli předmět ochrany krajiny existuje, popsat stav vybraných jevů identifikujících kvalitu krajiny, vyhodnotit dopad a účinky manažerských rozhodnutí v krajině. Vychází se z předpokladu, že změna stavu (např. chátrání památky) může být způsobena nesprávně nastaveným nebo podlimitním managementem. Monitorovací systém památek typu kulturní krajiny musí být otevřený a dynamický, aby bylo možné jej doplňovat a aktualizovat, struktura, frekvence sledování a typ indikátorů musí reagovat na měnící se přírodní a socio-ekonomické podmínky a stav poznání. Monitoring může být prováděn v zásadě dvěma způsoby nebo jejich kombinací. Buď formou peer-review (hodnocení komisí expertů dle předem stanovených pravidel) nebo pomocí deskriptorů (měřitelné indikátory).

Podobně jako u ostatních objektů i v památkovém ocenění kulturní krajiny hraje zásadní roli hodnota stáří, integrita, autenticita a ocenění kulturních a estetických přínosů. Krajina je rovněž chápána jako důležitý hmotný i nehmotný doklad vývoje společnosti v minulosti. V současné urbanizované společnosti většina lidí nemá přímou zkušenost s obděláváním krajiny a tedy i s každodenním životem v ní. To vede na jednu stranu k oceňování kulturní krajiny a jejích hodnot a ke snahám o ochranu historické kulturní krajiny. Na druhou stranu je poznání krajiny, zejména u laické veřejnosti, mnohdy povrchní a nedostatečné, z čehož pramení buď nezájem, nebo snaha o neměnnost krajiny a zastavení jejího vývoje. Vymezení základní strategie ochrany hodnot historické kulturní krajiny je důležité pro stanovení cíle, kterého chceme při ochraně kulturní krajiny dosáhnout, a managementových opatření, které ke splnění vytyčeného cíle mají vést.

HODNOTA CELISTVOSTI V KONTEXTU HODNOT PAMÁTEK, JEJÍ FORMY A VÝZNAM

JAN UHLÍK

Cílem předloženého textu je nabídnout možnou cestu k lepšímu pochopení vnitřní struktury jedné z klíčových památkových hodnot – hodnoty celistvosti – a rozmanitých forem jejích interakcí s ostatními hodnotami tvořícími součást obecného modelu hodnot památek. Při zkoumání této problematiky přitom nelze pominout proměny vnímání celistvosti v čase

a v prostoru, stejně jako otázku, jak chápání této hodnoty ovlivňuje současné trendy péče o kulturní dědictví a vice versa.

Úvodní část příspěvku se zamýšlí nad významem jednotlivých složek této hodnotové kategorie, jejich interpretací a interakcemi s ostatními hodnotami památek. Navazující diskuse změn dobového přemýšlení o celistvosti jako jedné z nejdůležitějších veličin ovlivňujících naše chápání kulturně-historického významu určitého díla využívá vybrané teorie a hodnotové modely tak, jak se objevovaly (převážně) v euro-americkém kulturním prostoru od poloviny 19. století do současnosti. V závěru text s využitím předchozích zjištění vztahujících se k integritě poukazuje na několik zásadních problémových okruhů, s nimiž se z tohoto pohledu střetává současná památková péče.

**Teoretické problémy
památkové péče na prahu
21. století**

Editoři: Ludmila Hůrková, Dalibor Prix

**Vydalo: Artefactum, nakladatelství Ústavu dějin umění AV ČR,
v. v. i., Husova 4, 110 01 Praha 1**

Jazyková redakce: Věra Becková

Anglický překlad resumé: *****

Rejstříky: Dalibor Prix

Grafická úprava, sazba a obálka: Marta Do

Tisk: *****

Náklad: 250 výtisků

Vydání: první

Praha 2019

ISBN: 978-80-***-**-***